

• ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ •

В. ЖУРАВЕЛЬ,

професор Національного університету

«Юридична академія України

імені Ярослава Мудрого»,

доктор юридичних наук,

член-кореспондент НАПрН

УДК 343.98

Міжнаукові зв'язки криміналістики

Розглянуто міжнаукові зв'язки криміналістики з природничими технічними та юридичними науками, з'ясовано її місце в системі наук. Показано вплив науково-технічного прогресу, змін у вітчизняному законодавстві на характер реалізації цих зв'язків. Висловлені пропозиції щодо шляхів розв'язання деяких дискусійних питань досліджуваної проблематики.

Ключові слова: криміналістика, природничі, технічні та юридичні науки, міжнаукові зв'язки криміналістики.

Дослідження наукознавчих проблем криміналістики передбачає необхідність з'ясування її місця в системі наук та визначення характеру міжнаукових зв'язків [1], які зумовлені природою криміналістики, предметом її дослідження, колом завдань, що постають перед цією галуззю знань. Криміналістику традиційно відносять до числа наук кримінально-правового циклу, що динамічно розвиваються. Вона за своєю природою має багатоаспектні міжнау-

кові зв'язки з різноманітними галузями знань. При цьому ці зв'язки не обмежуються суто юридичною спрямованістю, а стосуються технічних і природничих наук. І це не випадково, оскільки в різні історичні періоди криміналістику розглядали як природничо-технічну науку, науку подвійної природи або юридичну науку. Останнім часом з'явилися нові погляди на природу криміналістики, за якими її відносять до гібридних наук і вона визнається нау-

кою інтегральної або синтетичної природи. З цього приводу Р. С. Белкін зазначав, що природа криміналістики – це не комплекс будь-яких складових частин, не механічне об'єднання даних різних наук, а глибинний синтез, сплав знань у рамках предмета і змісту криміналістики: криміналістика – наука синтетична [2, с. 43].

Дійсно, накопичення наукового знання привело до того, що криміналістика переросла свій потенціал і вийшла за межі «поліцейської науки» або «науки про розслідування злочинів». Як наголошує В. Ю. Шепітько, «засоби, прийоми і методи криміналістики успішно використовуються в інших сферах (оперативно-розшуковій, судовій, прокурорській, експертній, адвокатській діяльності) або дозволяють встановлювати факти, що лежать поза кримінально-правовими явищами (використання криміналістичних знань у цивільному, арбітражному (господарському) чи адміністративному процесах). Потреба у криміналістиці, використання її даних у різних сферах, певні процеси інтеграції та диференціації наукового знання не змогли привести до суттєвої зміни предмета криміналістики, котра, як і раніше, залишається наукою про закономірності злочинної діяльності і її відображення у джерелах інформації» [3, с. 43]. Останнє зауваження заслуговує особливої уваги, тому що в спеціальній літературі висловлені судження щодо необхідності суттєвого розширення предмета криміналістики. Зокрема, В. Г. Гончаренко вважає, що «криміналістика є міжгалузеву юридичною прикладною наукою про закономірнос-

ті виникнення доказової інформації про злочин або будь-яке явище у суспільстві, яке вимагає правового врегулювання шляхом доказування, та про систему технічних засобів, тактичних прийомів і методик збирання, дослідження і використання цієї інформації з метою найефективнішого вирішення завдань оперативно-розшукової роботи, розслідування, судового розгляду та встановлення фактів, що мають юридичне значення» [4, с. 13]. Аналогічної думки дотримується й В. С. Кузьмічов, який також стверджує, що «криміналістика є міжгалузеву юридичною прикладною наукою про закономірності виникнення інформації про будь-яке правове явище у суспільстві, що необхідно знаходити, збирати, досліджувати і використовувати (за допомогою технічних засобів, тактичних прийомів і методик) з метою ефективного вирішення завдань, що мають юридичне значення» [5, с. 61, 62].

Зазначені тенденції призвели до того, що окремі науковці взагалі запропонували «концепцію» щодо існування меганауки «судового пізнання», яка є певною надбудовою над криміналістикою, а значення останньої звели лише до забезпечувальної функції [6, с. 34–37; 7].

Наведені позиції є дискусійними і з ними важно погодитися. Дійсно, останніми роками сфера застосування криміналістичних знань значно розширилася і на цей час предметно не обмежується лише кримінальними правопорушеннями, а поширюється на суспільні відносини, які потребують конкретного правового регулювання. Але ж сфера застосування певних кри-

міналістичних знань (засобів, прийомів, рекомендацій) і предмет дослідження науки криміналістики – це різні речі, між ними не можна ставити знак рівності і на підставі цього стверджувати, що криміналістика досліджує закономірності виникнення інформації про будь-яке правове явище у суспільстві. Криміналістика й на цей час має двоєдиний об'єкт дослідження – злочинну діяльність та її наслідки і діяльність з розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, судового розгляду кримінальних проваджень (справ). Саме такий підхід відповідає природі, призначенню і завданням цієї галузі знань, визначає специфіку зв'язків з іншими науками.

Аналізуючи місце криміналістики в системі наук, специфіку її міжнаукових зв'язків, слід виходити з того, що криміналістика є юридичною наукою [8, с. 59], основу, «стрижень» якої незалежно від впливу на неї науково-технічного прогресу становлять дані її загальної теорії, тактики і методики розслідування. Їх теоретичні концепції і практичні рекомендації завжди повинні прямо або побічно спиратися на норми закону, а тому не можуть не бути правовими. Такою є логіка кримінального судочинства [9, с. 13]. З цього приводу М. П. Яблоков зазначає: «якщо у науці не буде основної складової, то, видається, що це буде не наука, а якесь аморфне, безсистемне утворення з даних різних наук, котре не підпадає під жодне зі сформованих у наукознавстві поділів наук (природничі, технічні і суспільні), не здатне виступати як цілісне утворення щодо інших галузей наукового знання» [10, с. 19]. Водночас розуміння кри-

міналістики як юридичної науки ніскільки не перешкоджає подальшим процесам інтеграції криміналістикою досягнень інших наук і пристосування їх до вирішення власних завдань.

Розмаїття міжнаукових зв'язків криміналістики, специфіка їх реалізації дозволяють дійти висновку, що наукові зв'язки криміналістики з іншими галузями знань можна поділити на два різновиди: 1) односторонні – коли у криміналістичних дослідженнях використовуються дані інших галузей знань без зворотного впливу на розвиток останніх з боку криміналістики, тобто йдеться лише про зв'язок застосування; 2) двосторонні – коли дані інших наук знаходять свою трансформацію не лише у криміналістичних дослідженнях, а й досягнення останньої мають зворотний вплив на ці науки, тобто йдеться про взаємопроникнення, інтеграцію наукових знань.

Щодо першого різновиду, то до них передусім слід віднести міжнаукові зв'язки криміналістики з філософією, логікою, етикою, психологією, соціологією, наукою управління, прогностикою, інформатикою, а також такими природничими та технічними науками, як фізика, хімія, біологія, фізіологія, антропологія та ін. Як зазначалося у спеціальній літературі, філософські категорії дозволяють зрозуміти місце і роль наукового факту в процесі пізнання істини, в них відображуються нові, ще не відомі науці зв'язки і відносини між явищами, які нею вивчаються. Без звернення до філософських категорій немислиме здійснення побудови окремих криміналістичних теорій, таких як ідентифікації, діагностики, причиннос-

ті та ін. [11, с. 207]. Зокрема, в основі теорії криміналістичної ідентифікації лежать два фундаментальних поняття – тотожність і схожість, у механізмі слідоутворення – ознака і властивість, у формуванні висновку експерта – вірогідність і достовірність. При цьому криміналістика може служити для філософії лише практичним додатком, ілюстрацією її теоретичних доробок.

Криміналістика у своїх дослідженнях успішно використовує й методи формальної логіки [12, с. 6] – аналіз і синтез, дедукцію й індукцію, аналогію, узагальнення, моделювання, абстрагування та ін., з метою формування рекомендацій щодо здійснення слідчої, судової, експертної та оперативно-розшукової діяльності з побудови та перевірки версій, відтворення обстановки і обставин події. Крім того, технічні засоби, тактичні прийоми і методичні рекомендації, що розробляються у криміналістиці, мають відповідати критеріям етичності, тобто бути моральними [13, с. 24–28; 14, с. 178–184].

Особливою сферою стосунків криміналістики є психологія – загальна та юридична. Дані цієї галузі знань активно використовуються при розробленні тактико-криміналістичних прийомів та рекомендацій. Окремі з них становлять основу сформованих криміналістичних вчень (теорій), наприклад, вчення про криміналістичні версії [15], про спосіб вчинення злочину та відповідні до нього навички [16]. В. Ю. Шепітько здійснив систематизацію тактичних прийомів на основі застосування певних психологічних критеріїв [17]. Положення психології виступають базою для формування тактики провадження окремих слідчих

(розшукових) дій, розв’язання розумових завдань, що постають перед слідчим, суддею, експертом, співробітником оперативних підрозділів, встановлення психологічного контакту між учасниками кримінального провадження.

У криміналістиці соціологічні методи використовуються головним чином для збирання і оброблення емпіричних даних. Серед способів збирання первинної інформації широке застосування отримали узагальнення матеріалів кримінальних справ (кримінальних проваджень), опитування практичних працівників (письмові (анкетування) та усні (інтерв’ювання)), контент-аналіз (дослідження тексту). Для встановлення статистичних зв’язків між об’єктами, що досліджуються, використовується кореляційний аналіз. Ідеться передусім про встановлення кореляційних зв’язків між елементами криміналістичної характеристики певного різновиду кримінальних правопорушень і побудову на цій підставі типових версій, що служать для слідчих відповідним орієнтиром при здійсненні конкретного кримінального провадження [18].

Криміналістика має тісні стосунки з наукою управління, положення якої реалізуються при формуванні рекомендацій з організації розслідування злочинних діянь у цілому та науковій організації праці слідчого [19, с. 105–109] зокрема. Слід зазначити, що в сучасних умовах неможливо якісно та ефективно організувати розслідування, особливо багатоепізодних, складних кримінальних проваджень, без використання управлінських принципів і підходів до розв’язання цих завдань. Крім того, наукова організація праці слідчого є запо-

рукою успішності досудового розслідування, економії часу і процесуальних ресурсів, особливо в період адаптації слідчих до суттєво зміненої вітчизняної кримінальної процесуальної доктрини у зв'язку з прийняттям КПК 2012 р.

Відносно новими сферами міжнаукових зв'язків криміналістики можна визнати прогностику та інформатику. Перша виступає методологічним підґрунтям для формування криміналістичної теорії прогнозування, розглядається як базова, материнська наука для здійснення галузевого прогнозування у цій царині знань. Принципи і методи прогностики є визначальними для побудови прогнозів щодо розвитку науки криміналістики та об'єктів її дослідження в майбутньому [20]. Криміналістика не стоїть осторонь і від процесу інформатизації й застосування у своїх дослідженнях новітніх інформаційних технологій, які або спеціально розроблені, або адаптовані до потреб і завдань криміналістики, наприклад, із метою забезпечення інформаційного обміну між реєстраційними масивами різних видів обліків за рахунок використання комп'ютерної техніки, розробки ефективних інформаційно-пошукових, інформаційно-довідкових, інформаційно-модельних та інформаційно-консультаційних систем [21; 22, с. 175–180; 23, с. 194–203; 24].

Криміналістиці притаманна наявність тісних стосунків із природничими і технічними науками. І це не випадково, оскільки однією з функцій саме криміналістики є трансформація, творче перероблення і адаптація доробок цих галузей знань для створення нового наукового продукту. Так, на базі фунда-

ментальних досліджень фізики, хімії, мікробіології, механіки створені і функціонують такі напрями у криміналістиці, як оптична, ультрафіолетова, інфрачервона, люмінесцентна, електронна, рентгенівська, атомна мікроскопія, застосовуються емісійний, спектральний, лазерний, хроматографічний, титриметричний аналіз тощо [25]. За образним висловом Р. С. Белкіна, це реальний вияв «експансії» природничих і технічних наук у судочинство [26, с. 152]. І головним засобом забезпечення реалізації цієї експансії, безпосереднім каналом проникнення інформації з цих галузей знань до кримінального судочинства виступає криміналістика.

Щодо інтегративних зв'язків криміналістики, то вони проявляються насамперед із науками кримінально-правового циклу – кримінальним правом, кримінальним процесом, кримінологією, теорією оперативного-розшукової діяльності, а також такими спеціальними галузями знань, як судова медицина, судова психіатрія, судова статистика, експертологія. Науки кримінально-правового циклу мають спільний об'єкт дослідження, яким виступають кримінально карані діяння. Утім кожна з них досліджує цей об'єкт під своїм кутом зору, тобто має свій предмет дослідження, адже відомо, що предмет і об'єкт дослідження – це різні поняття і їх отожднювати не можна. У філософській літературі зазначалося, що тому самому об'єкту можуть відповідати декілька різних предметів, оскільки характер предмета дослідження залежить не лише від того, який об'єкт він відображує, а й від того, навіщо цей предмет сформовано, для вирішення якого за-

вдання. Про предмет можна говорити як про особливу сторону реального об'єкта [27, с. 49].

Наведені положення зумовлюють характер міжнаукових зв'язків між розглядуваними галузями знань. Так, для криміналістики аксіоматичними є поняття злочину, ознаки його складу, що розроблені у кримінальному праві. Принципи кримінально-правової класифікації злочинів служать методологічною основою для побудови криміналістичної їх класифікації. При з'ясуванні підстав розмежування кримінально-правової та криміналістичної класифікації злочинів необхідно враховувати, що інтеграція наук кримінального циклу не могла не позначитись на відповідній єдності їх понятійного апарату, теоретичних концепцій, проблем та шляхів їх вирішення. У цьому плані криміналістика органічно увібрала в себе певну кількість знань кримінально-правової природи, що, безумовно, було корисним для її теоретичних та прикладних розробок. Разом з тим вирішення специфічних завдань, що стоять перед криміналістикою, потребує розробки суто криміналістичної класифікації злочинів. Крім того, криміналістика на основі вивчення судово-слідчої практики звертає увагу правознавців на нові способи та засоби злочинної діяльності, які доцільно визнати як кваліфікуючі ознаки, а в деяких випадках криміналісти взагалі вказують на зовсім нові прояви злочинної діяльності, які ще не знайшли свого законодавчого врегулювання (наприклад, рейдерство). Ось чому криміналістику називають вченням про реалії кримінального права [28].

Спільним завданням криміналістики та кримінології є розроблення засобів протидії кримінальним правопорушенням. Різниця виявляється у масштабах цієї діяльності. Якщо кримінологія визначає стан, динаміку, форми і причини злочинності і заходи її попередження, то криміналістика розробляє технічні засоби профілактики, а також рекомендації слідчому щодо запобігання конкретним різновидам злочинних проявів. При цьому слід зазначити, що інтенсивність стосунків між кримінологією та криміналістикою у цьому аспекті останнім часом суттєво зменшується у зв'язку з виключенням із чинного кримінального процесуального законодавства функціональних обов'язків слідчого, прокурора, судді по здійсненню профілактичних заходів. Якщо КПК 1960 р. передбачав необхідність у ході досудового розслідування та судового розгляду встановлювати причини й умови, які сприяли вчиненню злочину (ст. 23 КПК 1960 р.) і на підставі цих даних вносити відповідне подання щодо їх усунення (ст. 23¹ КПК 1960 р.), то згідно з чинним КПК таких обов'язків у учасників кримінального провадження взагалі не передбачено. Законодавець чомусь відніс їх до розряду другорядних і забув передбачити не лише у предметі доказування (ст. 91 КПК), а й в окремій статті, що, на нашу думку, є помилковим і потребує свого унормування.

Проте чинне кримінальне процесуальне законодавство, навпаки, сприяє реалізації міжнаукових зв'язків криміналістики з теорією оперативно-розшукової діяльності, передбачивши процедуру провадження негласних слідчих (розшукових) дій (глава 21

КПК). Це розширює сферу застосування тактико-криміналістичних прийомів та рекомендацій і розповсюдження їх на негласні слідчі (розшукові) дії. Розроблення такого роду прийомів та рекомендацій має відбуватися з урахуванням положень теорії оперативно-розшукової діяльності.

Традиційно найбільш тісні міжнаукові зв'язки криміналістики проявляються з кримінальним процесуальним правом, тому що криміналістику прийнято вважати практиологією кримінального процесу. «Кримінальний процес, – наголошує Є. П. Іщенко, – пропонує нормативні моделі, встановлює певні межі, але не розкриває того, як це треба робити. Процес визначає найбільш загальну форму, певні абстракції, тоді як криміналістика наповнює їх необхідним змістом» [29, с. 9]. При цьому технічні засоби, тактичні прийоми і методичні рекомендації, що розробляються криміналістикою, мають відповідати нормам чинного КПК. У свою чергу, наукові криміналістичні концепції та практичні рекомендації сприяють не лише оптимізації процедури досудового розслідування і судового провадження, а й удосконаленню кримінального процесуального законодавства. Навпаки, прогалини в законодавстві, неунормованість окремих положень, наявність суперечностей негативно позначаються на розробленні необхідних криміналістичних засобів, прийомів та рекомендацій.

На жаль, змушені констатувати, що і чинний КПК не позбавлений певних недоліків, спірних положень, які не сприяють реалізації міжнаукових зв'язків кримінального процесу з кри-

міналістикою. До дискусійних, суперечливих положень можна віднести такі:

1) відсутність чітко визначених строків здійснення досудового розслідування. Справа в тім, що законодавець взагалі створив парадоксальну ситуацію, коли досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) (ч. 2 ст. 214 КПК), а відрахування строків розслідування починається з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення (ст. 219 КПК). У зв'язку із цим закономірно виникає запитання стосовно того, як оцінювати все те, що відбувається у проміжок часу між внесенням відомостей до ЄРДР і повідомленням особі про підозру? Якщо це досудове розслідування (а саме це впливає із змісту ст. 214 КПК), то чому строки його провадження не входять до строків, визначених у ст. 219 КПК, які граничні межі цього періоду і чому вони неунормовані в Кодексі? Такий підхід не виключає можливість із боку слідчого навмисного відтягування моменту повідомлення про підозру, навіть за наявності достатніх для цього підстав, і тим самим збільшувати загальні строки кримінального провадження. У цих умовах буде спрацьовувати елементарний людський прагматизм – навіщо активізувати процес збирання доказів, здійснювати повідомлення про підозру і після цього обмежувати свою подальшу діяльність жорстко визначеними строками, тоді як не порушуючи закон, в уповільненому режимі, упродовж невизначеного терміну здійснювати кримінальне провадження;

2) виключення із системи або не-включення до неї окремих гласних слідчих дій, зокрема: а) очної ставки (тепер у ч. 9 ст. 224 КПК йдеться про одночасний допит двох і більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях); б) перевірки показань на місці, а обмеження лише слідчим експериментом. Адже відомо, що ці дії мають істотні відмінності за метою, процедурою провадження, отриманими результатами. Крім того, перевірка показань на місці має більш широко практику застосування у порівнянні із слідчим експериментом, що зумовлює потребу окремого унормування процедури її провадження. Тоді як редакція ст. 240 КПК не дає чіткої відповіді щодо можливості проведення в її межах перевірки показань на місці (якщо взагалі коректно говорити про можливість проведення однієї слідчої дії в межах іншої), що не сприяє її реалізації, оскільки і науковці, і практики мають різні підходи до розв'язання цього питання [30, с. 612–616; 31, с. 534–536; 32, с. 494–499]; в) перенесення виїмки із розряду слідчих дій до забезпечувальних заходів, які отримали доволі спірну назву «тимчасовий доступ до речей і документів»;

3) наявність неточностей у визначенні сутності окремих гласних слідчих дій і відсутності чітко сформульованого механізму їх реалізації суб'єктами кримінального провадження. Так, у ч. 1 ст. 228 КПК зазначається, що «перед тим, як пред'явити особу для впізнання, слідчий, прокурор попередньо з'ясує, чи може особа, яка впізнає, впізнати цю особу, опитує її про зовнішній вигляд і прикмети цієї особи, а також про об-

ставини, за яких вона бачила цю особу, про що складається протокол». У той же час у ч. 1 ст. 229 КПК говориться про те, що «перед тим, як пред'явити для впізнання річ, слідчий, прокурор або захисник (курсив наш. – В. Ж.) спочатку запитує в особи, яка впізнає, чи може вона впізнати цю річ, опитує про ознаки цієї речі і обставини, за яких вона цю річ бачила, про що складається протокол». Із змісту цих статей вбачається, що обов'язковою умовою проведення пред'явлення для впізнання є попереднє опитування впізнаючого про обставини, за яких той бачив особу або річ, що підлягають впізнанню, про їх прикмети (ознаки) тощо. Але чому при пред'явленні для впізнання живих осіб попереднє опитування здійснюють лише слідчий чи прокурор, а при пред'явленні для впізнання речей до них приєднується ще й захисник? Чим викликана така диференціація повноважень захисника? Крім того, як захисник зможе скласти протокол за результатами опитування із дотриманням вимог статей 104, 231 КПК, якщо цими статтями йому такого права взагалі не надано? Застосування законодавцем таких термінів, як «попереднє з'ясування» та «опитування» викликає додаткові запитання щодо часу їх проведення, порядку оформлення. Тоді як чітка вказівка на те, що пред'явленню для впізнання завжди передуює допит особи, яка впізнає, зняла б усі непорозуміння. Як видається, саме таким чином мають реалізовуватися положення статті 228 і 229 КПК, коли безпосередній процедурі пред'явлення для впізнання обов'язково передуює допит особи, яка раніше спостерігала об'єкт і буде здій-

снювати його впізнання. Цей допит (а не опитування) здійснюється відповідно до ст. 224 КПК і звісно, що його провадження за чинним кримінальним процесуальним законодавством в змозі провести лише слідчий або прокурор, тому згадування про захисника у цитованій статті є зайвим;

4) наявність суперечностей між окремими загальними і спеціальними нормами, зокрема між ст. 93 КПК «Збирання доказів» і ст. 243 КПК «Залучення експерта». Справа в тім, що законодавець не передбачив можливість збирання доказів стороною захисту шляхом проведення окремих слідчих (розшукових) дій. У частині 3 ст. 93 КПК йдеться про можливість отримання стороною захисту висновків експертів. Разом з тим залучення експертів для проведення експертних досліджень (ч. 2 ст. 243 КПК) по суті є не чим іншим, як проведенням слідчої дії стороною захисту, оскільки зазначена стаття міститься у главі 20 «Слідчі (розшукові) дії»;

5) явний декларативний характер окремих статей, наприклад ст. 243 КПК, яка має назву «Порядок залучення експерта», але в ній йдеться лише про можливість залучення експерта, а не про порядок реалізації цієї можливості. Законодавець навіть не визначився з назвою процесуального документа, який мають скласти не лише захисник, а й слідчий чи прокурор, що вже призвело до різних підходів до розв'язання цього питання;

6) незрозумілість аргументів щодо заборони постановки навідних запитань при прямому допиті і навпаки дозвіл на їх постановку при перехресному допиті (п. 6 та п. 7 ст. 352 КПК).

Ці та багато інших недоліків та спірних положень, що містяться у чинному КПК, потребують свого унормування, оскільки такий стан речей не сприяє не лише оптимізації кримінального провадження, а й негативно позначається на реалізації міжнаукових зв'язків криміналістики з кримінальним процесом.

Список використаної літератури

1. Матусовский Г. А. Криминалистика в системе научных знаний / Г. А. Матусовский. – Харьков : Выща шк., 1976. – 113 с.
2. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики / Р. С. Белкин. – М. : НОРМА (Издат. гр. НОРМА-ИНФРА-М), 2001. – 240 с.
3. Шепитько В. Ю. Криминалистика XXI века: предмет познания, задачи и тенденции в новых условиях / В. Ю. Шепитько // Современное состояние и развитие криминалистики : сб. науч. тр. / под ред. Н. П. Яблокова и В. Ю. Шепитько. – Харьков : Апостиль, 2012. – С. 41–55.
4. Гончаренко В. Г. Методологічні проблеми вчення про предмет криміналістики / В. Г. Гончаренко // Актуальні проблеми криміналістики : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 25–26 верес. 2003 р.) / редкол.: М. І. Панов (голов. ред.), В. Ю. Шепитько, В. О. Коновалова та ін. – Х. : Гриф, 2003. – С. 11–13.
5. Кузьмичов В. С. Головоломка криміналістики / В. С. Кузьмичов // Криміналістика у протидії злочинності : тези доп. наук.-практ. конф. (Київ, 16 жовт. 2009 р.). Видання присвячене 45-річчю кафедри криміналістики Київ. нац. ун-ту внутр. справ. – К. : Хай-Тек Прес, 2009. – С. 61–63.
6. Котюк І. І. Теорія судового пізнання як методологічна основа забезпечення пізнавальних процесів у сфері судочинства / І. І. Котюк // Криміналістика XXI століття : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 25–26 листопада 2010 р. – Х. : Право, 2010. – С. 34–37.
7. Котюк І. І. Теорія судового пізнання : монографія / І. І. Котюк. – К. : Вид.-поліграф. центр «Київ. ун-т», 2006. – 435 с.

8. Чельшева О. В. Объект и предмет криминалистики (генезис, содержание, перспективы развития) / О. В. Чельшева. – СПб. : Изд-во С.-Петербург. ГУ МВД России, 2001. – 158 с.
9. Яблоков Н. П. Криминалистика: природа и система / Н. П. Яблоков, А. Ю. Головин. – М. : Юристъ, 2005. – 174 с.
10. Яблоков Н. П. Юридическая природа криминалистики – важный фактор сохранения ее целостности как науки, общепрофессиональной учебной дисциплины подготовки юристов / Н. П. Яблоков // Криминалист первопечатный. – 2011. – № 2. – С. 8–24.
11. Белкин Р. С. Курс криминалистики в 3 т. Т. 1 : Общая теория криминалистики / Р. С. Белкин. – М. : Юристъ, 1997. – 408 с.
12. Коновалова В. Е. Проблемы логики и психологии в следственной тактике / В. Е. Коновалова. – Киев, 1970. – 164 с.
13. Коновалова В. Допустимість і правомірність психологічного впливу при розслідуванні злочинів / В. Коновалова // Рад. право. – 1971. – № 9. – С. 24–28.
14. Коновалова В. Моральні засади судочинства: стан і тенденції / В. Коновалова // Вісн. Акад. прав. наук України. – Х. : Право, 2006. – Вип. 2 (45). – С. 178–184.
15. Коновалова В. Е. Версия: концепция и функция в судопроизводстве : монография / В. Е. Коновалова. – Харьков : Издатель ФЛ-П Вапнярчук Н. Н., 2007. – 192 с.
16. Зуйков Г. Г. Криминалистическое учение о способе совершения преступления : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / Г. Г. Зуйков. – М., 1970. – 27 с.
17. Шепитько В. Ю. Теоретические проблемы систематизации тактических приемов в криминалистике / В. Ю. Шепитько. – Харьков : РИП «Оригинал», 1995. – 200 с.
18. Синчук В. Л. Кореляційні залежності між елементами криміналістичної характеристики та їх використання у методиці розслідування вбивств : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / В. Л. Синчук. – Х., 2004. – 20 с.
19. Соя-Серко Л. А. Научная организация труда следователя / Л. А. Соя-Серко // Сов. государство и право. – 1970. – № 9. – С. 105–109.
20. Журавель В. А. Проблеми теорії та методології криміналістичного прогнозування / В. А. Журавель. – Х. : Право, 1999. – 304 с.
21. Полевой Н. С. Криминалистическая кибернетика / Н. С. Полевой. – М. : Изд-во МГУ, 1982. – 208 с.
22. Журавель В. А. Інформаційне забезпечення процесу розслідування: шляхи та засоби / В. А. Журавель // Вісн. Акад. прав. наук України. – Вип. 2 (37). – Х. : Право, 2004. – С. 175–180.
23. Авдеева Г. К. Інформаційні технології в криміналістиці та слідчій діяльності / Г. К. Авдеева // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. / редкол.: В. І. Борисов та ін. – Х. : Право, 2010. – Вип. 19. – С. 194–203.
24. Бірюков В. В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів : монографія / В. В. Бірюков. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2009. – 664 с.
25. Основы естественно-научных знаний для юристов / под ред. проф. Е. Р. Россинской. – М. : НОРМА-ИНФРА-М, 1999. – 600 с.
26. Белкин Р. С. Курс криминалистики : учеб. пособие для вузов / Р. С. Белкин. – 3-е изд., доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001. – 837 с.
27. Лекторский В. А. Принципы воспроизведения объекта в знании / В. А. Лекторский // Вопр. философии. – 1967. – № 4. – С. 46–51.
28. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики / Г. Гросс. – Нов. изд. перепеч. с изд. 1908 г. – М. : ЛексЭст, 2002. – 1088 с.
29. Ищенко Е. П. О месте и роли криминалистики в современной системе уголовно-правовых наук / Е. П. Ищенко // Криминалист первопечатный. – 2010. – № 1. – С. 7–10.
30. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 1 / О. М. Бандурка, С. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – 768 с.
31. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. проф. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. С. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.
32. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. – Х. : Одиссей, 2013. – 1104 с.

Стаття надійшла до редколегії 20.05.2013.

Журавель В. Межнаучные связи криминалистики

Рассмотрены межнаучные связи криминалистики с естественными, техническими и юридическими науками, определено ее место в системе наук. Показано воздействие научно-технического прогресса, изменений в отечественном законодательстве на характер реализации этих связей. Высказаны предложения относительно путей решения некоторых дискуссионных вопросов исследуемой проблематики.

Ключевые слова: криминалистика, естественные, технические и юридические науки, межнаучные связи криминалистики.

Juravel V. Interscientific connections of criminalistics

Interscientific connections of criminalistics are considered with natural, technical and legal sciences, its location is determined in the system of sciences. Influence of scientific and technical progress is shown, changes in a home legislation on character of realization of these connections. Outspoken suggestion in relation to the ways of decision of some debatable questions of the investigated range of problems.

Keywords: criminalistics, natural, technical and legal sciences, interscientific connections of criminalistics.